

برخی اصول نگارشی و ویرایشی

در این نوشتار، برخی اشتباهات تکراری را یادآور می‌شویم و از نویسندگان گرامی خواهش داریم به این نکته‌ها توجه فرمایند. دبیرخانه همایش در ویراستاری نوشته‌ها و مقاله‌های شما آزاد است. رعایت نکته‌های زیر از سوی شما نویسندگان گرامی، نه تنها نوشتار شما را زیبا، ساده و خوش‌خوان می‌سازد، بلکه کمکی انسانی به همکاران دبیرخانه همایش است چرا که ویرایش مطالب شما وقت کم‌تری از ایشان می‌گیرد. هم‌چنین، با رعایت این نکته‌های ساده اما بسیار مهم، چاپ مقاله‌های شما در زمان بسیاری کوتاه‌تری انجام می‌شود. از لطف و همکاری شما صمیمانه قدردانی می‌کنیم.

۱- ساده‌نویسی

شیوایی و رسایی نوشتار در گرو ساده‌نویسی است. امیدواریم نویسندگان گرامی از نوشتن جملات تودرتو پرهیز کنند. به‌کارگیری واژگان دشوار و غیرمعمول تنها باعث پیچیده شدن جمله و دشوار شدن فهم آن می‌شود. برای نمونه، «قلب چهار حفره دارد» در مقایسه با «قلب دارای چهار حفره است»، هم تعداد واژگان کم‌تری دارد و هم ساده‌تر است. هم‌چنین، بهتر است تا جای ممکن از به‌کار بردن واژگانی مانند «می‌باشد»، «گردید» و «بوده باشد» پرهیز شود. به‌جای آن‌ها، می‌توان از واژگان ساده و روان مانند «است» و «شد» استفاده کرد. در جدول زیر، پیشنهادهایی برای ساده‌نویسی و فارسی‌نویسی برای شما نوشته شده است.

نادرست	درست
مورد مطالعه/بررسی/مشاهده قرار گرفت	مطالعه/بررسی/دیده شد
مورد استفاده قرار می‌گیرد	کاربرد دارد، استفاده می‌شود
مشاهده می‌شود	دیده می‌شود
به حساب می‌آید	به شمار می‌آید
اعتقاد بر این است	باور بر این است
دانشمندان اعتقاد دارند	دانشمندان باور دارند
دارای ... است	... دارد

۲- نشانه گذاری

استفاده درست از نشانه‌ها برای انتقال درست و دقیق مطلب ضروری است. جداسازی اجزای مختلف یک جمله نقش زیادی در فهم آسان آن دارد. **ویرگول** اجزای یک جمله را در جایی که نیاز به مکث هست، از هم جدا می‌کند؛ در حالی که «**نقطه ویرگول**» برای جداسازی دو جمله که با هم ارتباط معنایی دارند، به کار می‌رود. **نقطه** نیز برای جدا کردن جملات استفاده می‌شود. در ادامه، نمونه‌های بیش‌تری را می‌بینید که به زیبایی و آراستگی نوشته شما کمک می‌کند:

۱- علامت خط تیره به اندازه یک فضای خالی از واژه پیش و پس از خود فاصله دارد؛ مگر این که واژه پیشین یا پسین یک عدد باشد که در این صورت باید به آن بچسبد. بین واژگان جدا و مستقل از هم باید یک فضای خالی فاصله باشد.

۲- برای شماره گذاری از عدد و - استفاده شود؛ مانند شماره گذاری که در همین بخش می‌بینید.

۳- پیش از نقطه، ویرگول، نقطه ویرگول، دوقطه، علامت سؤال، علامت تعجب و ... نیازی به فاصله نیست، اما پس از این نشانه‌ها باید یک فاصله گذاشته شود.

۴- در مقایسه، گیومه («») در زبان فارسی و "" در زبان انگلیسی) برای برجسته کردن جزئی خاص از جمله به کار می‌رود.

۵- به جای استفاده از علامت (/) در متن از کلمه درصد استفاده کنید. مانند: ۵درصد

۲-۱- پرانتز

هنگام استفاده از پرانتز، در دو سوی پرانتز (پیش از پرانتز باز و پس از پرانتز بسته) از یک فاصله استفاده کنید. واژه یا نوشته درون پرانتز بدون فاصله به پرانتز نوشته می‌شود. در کاربرد پرانتز باید توجه شود که عبارت داخل آن از اجزای جمله نیست و تنها برای توضیح بیش‌تر است و در صورت حذف ساختار و معنای جمله آسیبی نمی‌بیند.

۲-۳- واژه‌های چندبخشی (مرکب)

برای نوشتن واژه‌های چندبخشی (مرکب) یا برخی فعل‌ها و واژگان مشابه از نیم‌فاصله (فاصله متصل) استفاده شود؛ برای نمونه، انسان‌ها، می‌رود، تصمیم‌گیری، اندازه‌گیری، بهره‌مند، منطقه‌ای، همان‌گونه و... درست هستند.

برای ایجاد نیم‌فاصله در نرم‌افزار word می‌توانید از (۲ + shift + ctrl) یا (shift + space) یا (ctrl + -) استفاده کنید (بسته به نوع ویندوز یکی از موارد کار می‌کند).

۴- پیشوند «می» در فعل

در فعل‌های زمان حال و استمراری، بخش «می» از بخش بعدی فعل با یک نیم‌فاصله نوشته می‌شود. برای نمونه، «می‌شود» و «میشود» نادرست، و درست آن «می‌شود» است. در جدول زیر نمونه‌های بیش‌تری نوشته شده است:

نادرست	درست
می شود، میشود	می شود
می آید، میاید	می آید
می گیرد، میگیرد	می گیرد
می خواهم، میخواهم	می خواهم

۵- جمع بستن واژگان

«ها»ی جمع از کلمه جمع بسته شده، با یک نیم فاصله نوشته می شود؛ برای نمونه، «پردازنده ها» را به صورت «پردازنده‌ها» بنویسید. «ها»ی جمع فارسی را به هیچ واژه‌ای، به ویژه واژگان بیگانه، نمی چسبانیم. در جدول زیر نمونه های بیش تری از اشتباه‌هایی نوشته شده که به فراوانی دیده می شوند:

نادرست	درست
آزمایشها، آزمایش ها	آزمایش‌ها
گرایشها، گرایش ها	گرایش‌ها
سلولها، سلول ها	سلول‌ها
ژنها، ژن ها	ژن‌ها

همچنین، جمع بستن واژگان فارسی یا انگلیسی با قواعد زبان عربی هم نادرست است. جدول زیر را ببینید:

نادرست	درست
پیشنهادات	پیشنهادها
آزمایشات	آزمایش‌ها
گزارشات	گزارش‌ها
اساتید	استادان

۶- نشانه مفعول

نشانه مفعول (حرف «را») باید بلافاصله پس از مفعول بیاید. به این جمله از گلستان سعدی دقت کنید: «پارسایی که زخم پلنگ داشت را دیدم». بهتر است این جمله را به صورت زیر بازنویسی کنیم: «پارسایی را دیدم که زخم پلنگ داشت» یا «پارسایی را که زخم پلنگ داشت دیدم».

۷- تنوین و همزه

۱- تنوین قیدساز مخصوص واژه‌های عربی است و افزودن آن به واژه‌های فارسی یا به واژه‌های برگرفته از زبان‌های فرنگی نادرست است. از به کار بردن ترکیب‌هایی چون دوماً، سومماً، جاناً، گاهماً، ناچاراً، تلفناً، تلگرافاً و مانند اینها باید مطلقاً پرهیز کرد.

۲- تا می‌توانید از همزه (ء) و تنوین (ّ) استفاده نکنید. به نمونه‌های نوشته شده در جدول زیر توجه نمایید.

نادرست	درست
غشاء	غشا
غشاء پایه	غشای پایه
رأس	راس
تقریباً	تقریبا

همچنین، به املائی درست واژگان «مساله»، «منشا»، «رئیس»، و «مسئول» دقت کنید. همچنین، همزه در انتهای واژگانی که به الف ختم می‌شوند، نوشته نشده و در صورت اضافه شدن به کلمه بعدی، از «ی» استفاده می‌شود؛ مانند: «اجرا شده»، و «اجرای برنامه».

۸- واژگان فنی و انگلیسی

برای واژگان فنی هم تا حد امکان از برابرنهادهای فارسی استفاده شود. برای نمونه، به جای «پروسس» و «میکروپروسسور» می‌توان به ترتیب دو واژه زیباتر «پردازش» و «ریزپردازنده» را نوشت. اگر احتمال می‌دهید خواننده با برابرنهاد فارسی آشنا نیست، از پاورقی‌ها برای نوشتن معادل انگلیسی استفاده کنید. این کار را در اولین کاربرد برابرنهادهای فارسی انجام دهید.

تا حد امکان، از نوشتن واژگان انگلیسی در جمله‌های خود پرهیز کنید. برای نمونه، به جای Microsoft می‌توان نوشت «میکروسافت». اگر ناچار به استفاده از واژگان انگلیسی بودید، یک فاصله مکانی را بین واژگان فارسی و انگلیسی رعایت کنید.

۹- چند نکته

نامهربانی با زبان فارسی به اندازه‌ای است که بسیاری از دانشگاهیان ایران نیز در نوشتار خود به زبان، تاریخ و فرهنگ خود خواسته یا ناخواسته توجهی نمی‌کنند. در حالی که، همین عزیزان برای پذیرفته شدن در آزمون آیلتس و تافل و ...، با دقت و توجه بسیار تمام نکته‌های نگارشی و ویرایش دستور زبان بیگانه را به کار می‌بندند.

۹-۱- تاریخ خورشیدی و میلادی

ما ایرانیان با گاه‌شمار ایرانی کار می‌کنیم که بهترین گاه‌شمار نیز می‌باشد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود اگر در متن مقاله به سال میلادی اشاره می‌شود، پس از نوشتن سال میلادی، سال خورشیدی درون پرانتز نوشته شود: در سال ۲۰۲۰ میلادی (۱۳۹۹ خورشیدی).

۹-۲- بر اثر یا در اثر؟

ترکیب **در اثر** گاهی در نوشته‌های امروزه به معنای «در دنبال، از پی» و به معنای مجازی «به سبب» به چشم می‌خورد نادرست است و به جای آن باید گفت: **بر اثر**.

صبر و ظفر هر دو دوستان قدیم‌اند

بر اثر صبر نوبت ظفر آید (منسوب به حافظ)

۹-۳- به عنوان

در کارهای ترجمه شده، واژگان و عبارات زایدی می‌آید که ناشی از ترجمه واژه به واژه است. یکی از این عبارتها ترکیب «به عنوان» است که در بیشتر ترجمه‌ها دیده می‌شود. «به عنوان» گرت‌برداری از comme فرانسوی و as انگلیسی است و بیشتر همراه ترکیب فعلی «تلقی کردن» و فعل‌های «شمردن» و «انگاشتن» و هم‌تاهای آن‌ها به شمار می‌رود. نمونه‌های زیر را ببینید:

- خود را به عنوان یک شخصیت مهم تلقی می‌کند.
- من جواب او را به عنوان رد پیشنهادم تلقی می‌کنم.
- می‌توان این کار را به عنوان تمام شده تلقی نمود.
- زبان را دانشمندان به عنوان یک نهاد اجتماعی می‌شناسند.

- از الان خبرنگار مفقودالایر را به عنوان مرده می‌انگارند.
- در همه جمله‌های بالا، «به‌عنوان» را می‌توان و باید حذف کرد تا عبارت فارسی شود و با حذف آن هیچ آسیبی به ساختار و مفهوم جمله نمی‌خورد:
- خود را یک شخصیت مهم تلقی می‌کند.
- من جواب او را رد پیشنهادم تلقی می‌کنم.
- می‌توان این کار را تمام شده تلقی نمود (این جمله را می‌توان فارسی‌تر، ساده‌تر و زیباتر هم نوشت: می‌توان این کار را تمام شده دانست).
- زبان را دانشمندان یک نهاد اجتماعی می‌شناسند.
- از الان خبرنگار مفقودالایر را مرده می‌انگارند.

۹-۴- توسط

در دهه‌های گذشته، بر اثر نفوذ زبان‌های فرنگی از راه ترجمه، نوعی جمله‌بندی در فارسی رایج شده که در گذشته سابقه نداشته است. برای نمونه، به جای اینکه بگویند: «گلدان را بچه شکست.» می‌گویند: «گلدان (به) توسط بچه شکسته شد.» بررسی نوشته‌های گذشته فارسی نشان می‌دهد که نخست، کاربرد فعل مجهول نسبت به زمان ما بسیار اندک است. دوم، فعل مجهول جایی به کار می‌رود که نیاز به ذکر «عامل» نباشد. میان فارسی و زبان فرنگی اختلاف مهمی هست. در فارسی فعل مجهول را فقط وقتی به کار می‌برند که عامل ناشناخته باشد یا نخواهند شناخته شود: «گلدان شکسته شد.» ولی، هرگاه بخواهند عامل را نام ببرند از نشانه دستوری «را» استفاده می‌کنند که در این صورت مفعول را قبل از فاعل می‌آورند. برای نمونه، در زبان فارسی درست به جای «گلدان توسط بچه شکسته شد.» می‌نویسند: «گلدان را بچه شکست.»

به نمونه‌های زیر توجه بفرمایید:

- این نکته را یکی از حاضران گفت (به جای: این نکته توسط یکی از حاضران گفته شد).

- امواج ماورای صوت را گوش انسان نمی‌شنود. (به جای: امواج ماورای صوت توسط گوش انسان شنیده نمی‌شود).

در مواردی، به‌ویژه اگر فعل عبارت خارجی به صیغه‌ی مجهول نباشد، «را» کارساز نیست. در این موارد، می‌توان به جای «توسط» از حرف‌های اضافی متعددی مانند از، با، در، ... که در فارسی هست استفاده کرد. در دو نمونه زیر از دو حرف اضافه «با» و «در» استفاده شده است.

نادرست	درست
زندانی توسط گلوله از پا درآمد.	زندانی با گلوله از پا درآمد.
او توسط حریق کشته شد.	او در حریق کشته شد.

برای آشنایی بیش تر با دستور زبان فارسی و واژگان ریاضی، خواندن کتاب‌های زیر پیشنهاد می‌شود:

ناتل خانلری، پرویز، دستور زبان فارسی، انتشارات توس، تهران، چاپ ۱۸ (۱۳۸۰)

نجفی، ابوالحسن، غلط ننویسیم، مرکز نشر دانشگاهی، تهران، چاپ ۲۴ (۱۳۹۸)

مصاحب، غلامحسین، دائرةالمعارف فارسی (معروف به دائرةالمعارف مصاحب)، موسسه انتشارات فرانکلین، تهران،
جلدهای اول و دوم (نوشته شدن این دانش‌نامه از ۱۳۳۵ آغاز شد)

این نوشتار در کمیته علمی و دبیرخانه نخستین همایش بین‌المللی و سومین همایش ملی ریاضیات زیستی (دانشگاه دامغان، ۱۴۰۰) آماده شده است. ما از دریافت دیدگاه‌ها، تعریف‌ها، نقدها و پیشنهادهای شما خوشحال می‌شویم. می‌توانید به شماره ۰۹۱۰۲۹۳۶۱۹۱ پیامک و یا به آدرس دبیرخانه همایش (info.biomath@du.ac.ir) ایمیل بزنید.

شاد و تندرست باشید

دبیرخانه نخستین همایش بین‌المللی و سومین همایش ملی ریاضیات زیستی